

MAANDBLAD VAN „OUD-UTRECHT”

VEREENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS
DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

JANUARI
1956

ONDER REDACTIE VAN:
H. DE JONG

29e JAARGANG
Nº 1

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: MAJELLAPARK 6¹, UTRECHT
Gironummer 575520 ten name van de Vereeniging „OUD-UTRECHT”

UTRECHTSE BOUWMEESTERS UIT DE GOUDEN EEUW

Wanneer er een enkele maal een artikel van mijn hand in het maandblad of jaarboekje van Oud-Utrecht is verschenen, dan hoor ik steeds bij een ontmoeting met belangstellende leden onzer vereniging: „Waarom vertel je toch niet meer van wat je zo door je werk van onze stad te weten bent gekomen?” En dan wil ik aan die verzoeken wel gevolg geven, maar . . . tijd . . . Bovendien is het nog niet zo gemakkelijk wanneer je eerlijk de zaken waarvan je iets te weten bent gekomen wilt weergeven. Je komt dan tot de ontdekking, dat er nog veel is wat je niet weet waar je misschien je gedachten wel over gevormd hebt, maar waarvan het bewijs niet te leveren is, of wat veel tijd kost aan zoeken in de archieven om het bewijs te leveren.

Er is niets veranderlijker dan de mens, en dat geldt eveneens voor zijn uitingen, voor zijn werken.

De bouwkunst is ook een uiting van mensen. Wij geven de uitingen van een bepaalde tijd een naam, romaanse tijd van . . . tot . . . gothiek, renaissance, enzovoort.

Maar in werkelijkheid kunnen we geen juiste tijdsindeling maken. Aan de uiting — de vormgeving — geven we wel een naam, maar verschillen blijven.

Alles in het leven heeft zijn begin, ontwikkeling en einde. Er zijn scheppers geweest, die begonnen aan de nieuwe idee, er waren er die ze volmaakten, er zijn er ook geweest die ze vervormden of wijzigden. Er is een groeitijd, een bloeitijd, maar ook een tijd van verval. Het één wordt geboren uit het ander. En . . . 's mensen denken is altijd aan verandering toe. Allen zijn we kinderen van de tijd waarin we leven, de techniek verandert — daardoor de mogelijkheden — en wij passen ons daarbij aan. We zijn niet meer tevreden met het oude; het moet nieuw; het moet anders.

Ik wil u door u de lotgevallen te vertellen van één huis een voorbeeld daarvan geven. Dit huis, thans in eigendom van het hoog-

heemraadschap van de Lekdijk-Bovendams, is gelegen aan de Keistraat op de hoek van de Kromme Nieuwe Gracht te Utrecht.

In 1951 was de toestand van dit perceel zó, dat er verschillende dringende herstellingen aan de gevels nodig waren. In kennis gebracht met de dijkgraaf van de Lekdijk-Bovendams, de heer A. M. A. Baron van Boetzelaer van Loenen en Wolferen, werd overleg gepleegd om tot restauratie te komen, waartoe men in 1952 besloot. Verschillende vragen kwamen naar voren: moet de roede-verdeling in de vensters weer aangebracht worden, de topgevels gewijzigd, gevels schoongemaakt enzovoort. En vooral: hoe was de oorspronkelijke vorm van een en ander.

Bij navraag aan de penningmeester van het hoogheemraadschap, de heer F. G. Koren, bleek dat het archief o.m. een koopacte bevatte waaruit we gegevens konden putten. We vernamen daaruit dat de grond is overgedragen in het jaar 1664 door de bouwmeester Gijsberth Tonisz: van Vianen (1).

Omdat ik als ambtenaar wel mag animeren om tot restauratie van een bepaald gebouw te komen en ook wel mag adviseren, maar zeker niet het gehele plan kan uitwerken, vond ik het nodig om de dijkgraaf voor te stellen een architect uit te nodigen om aan de hand van de gevonden gegevens een restauratieplan op te maken.

Aanvankelijk voelde men hier niet voor, maar toen men tenslotte in 1952 met de werkzaamheden begonnen was, veranderde met de vordering der werkzaamheden de inzichten en werd de belangstelling groter. De heer ir. P. H. N. Briët b.i. verkreeg opdracht; nadere plannen werden uitgewerkt, terwijl men de archiefstukken terdege bestudeerde.

Voordat we verder gaan wil ik u eerst iets vertellen van wat we over dit perceel uit de archieven te weten zijn gekomen.

Ik vertelde u dat dit huis gebouwd is aan de Keistraat. Deze straat werd omstreeks 1662 aangelegd om een kortere verbinding te maken tussen Achter Sint Pieter en het Janskerkhof. Het was Moreelse die dit plan ontwierp. Hij benevens enige andere gecommiteerden, werd bij vroedschapsresolutie van 23 juni 1662 gemachtigd om met jhr. Van Bueren te onderhandelen over de afstand van deszelfs huizen aan de noordzijde van Achter Sint Pieter, bestaande in een grote en twee kleinere woningen, van welke de eerste moest afgebroken worden om plaats te maken voor de aan te leggen straat.

De uitslag dezer onderhandelingen geef ik hier weer zoals die in vroedschapsresolutie van 9 januari 1663 voorkomt.

„Op 't rapport van de Heer eerste Borgemeester Hamel en de verdere gecommiteerden die vermogens des Vroedschapsresolutie van de Heeren Huijbrecht-Hieronimus-Jacob ende Balthazar van Bueren gebroeders-gecoft hadden hare huijse ende erve staande en gelegen Achter St: Pieter, strekkende 't selve erve tot aan St: Jansdam, in voegen 't selve tegenwoordich bij de voorsz: Heeren

eijgenaers werd ende verhuert voor de somme van F. 21000.— boven een gedachtenisse van omtrent 600.— gulden voor het soon-tjen van den Heer van Suijdoort, te aenvaarden vervaertijt van Majj eerst comende, heeft de Vroetschap de voorsz: coop ge-laudeert ende geaprobeert bij dezen. Ende sijn gemelte Heeren Gecommitteerden voorts geauthoriseert te doen maecken een grond-teijckeninge van de voorsz: huijsingen ende erve ende deselve in verscheijden erven ten meesten dienste naer de gelegenheijt der straete af te delen, om in dier voegen afgebaeckst sijnde naer voorgaende besteck bij de Heeren Gecommden dien aengaende te maken ten meesten oirbaer aen de meest biedende uijtgeslagen ende vercoft te worden, gelijk de gemelte Heeren Gecommden noch ge-authoriseert sijn omme de boomen op 't voorsz: erf staende ten desen eijnde mitten eersten te vercopen, ende amoveren alsmede ter vergaderinge van de Heeren ords Gedeputeerden te procureren vrijdom van den x penning der beloofde coopen.”

Onmiddellijk nadat deze overeenkomst was getroffen, werden deze woningen en erven in onderscheidene percelen verdeeld, publiek te koop aangeboden, met het gunstig gevolg, dat zich de 24ste februari 1663 daardoor reeds kopers opgedaan hadden.

De terreinen konden echter niet meer dan f 17000.— opbrengen, weswegens een hofstede, Het Ooijevaarsnest genaamd behorende aan het Abraham Doleconvent, in onverzuijmelijke erfpacht werd uitgegeven tot aanvulling der ontbrekende kooppenningen (2).

Onder de liefhebbers, die deze aanzienlijke straat tot het bouwen hunner woningen verkozen, ging de heer Van Bueren voor, hij bouwde aan de westzijde het grote huis waarin later de sociëteit De Vriendschap werd gevestigd en wat nu het gebouw Irene is. Verder volgden de weduwe Du Bois, dr. Nijpoort en jhr. Everard Meijster zijn voorbeeld.

Deze laatste timmerde er twee huizen, waarvan er één op de oostelijke hoek (in gebruik bij de Middenstandsbank) thans nog in wezen is.

De naam van Everard Meijster staat in een te nauw verband om daar zonder meer aan voorbij te gaan. Jhr. Everard was een vermogend edelman afkomstig uit Amersfoort. Door talrijke buitenlandse reizen had hij zich veel kennis verworven. In 1662 vestigde hij zich in onze stad, en daar hij voor het zonderlinge leefde, verzuimde hij niet bij het stichten ener geheel nieuwe straat, in het fraaiste gedeelte van de stad zich naam te maken. Zijn middelen en zijn talenten bracht hij in toepassing op een huis, hetwelk hij op het gekochte stuk gronds zich tot woning voorbereid had.

Behalve de overvloedige sieraden en latijnse spreuken, waarmede de gevel van dit huis prijkt, wekte het de aandacht door een, boven een poortje, tussen de stal en het huis, ingemetselde keisteen.

Deze steen was het zinnebeeld van de grote kei welke op raad van de bouwheer door de magistraat van Amersfoort in 1661, op zijn kosten binnen de stad getrokken en op een piedestal aldaar ten toon gesteld werd (3) als een gedenkteken van de vrede tussen Portugal en onze republiek, in dat jaar gesloten. Om deze ironie werd Everard Meijster algemeen bespot en daarenboven om zijne schimpdichten door velen gehaat, waarom hij besloot zijn geboortestad te verlaten en zich metterwoon te vestigen in Utrecht, zonder echter zijn geliefkoosd ideaal, de steen, te vergeten. Deze in de gevel gemetselde kei was oorzaak, dat het volk de naam Van Buerestraat, door de vroedschap aan haar gegeven, met die van Keistraat verwisselde. Nog lang vonden wij echter in openbare acten deze straat bij haar oude naam vermeld. Doch de gewoonte, die eindelijk de spotnaam wettigde, heeft die naam blijvende doen zijn.

Het huis op de zuidelijke hoek dezer straat (voorheen F no 342) is merkwaardig wegens het daarin vestigen van een koffiehuis door de italiaanse geleerde Lucius Roselli, die omstreeks 1698 het gebruik van likeuren en waarschijnlijk ook van ijs hier het eerst invoerde (4).

De 29ste mei 1664 werd de kameraar Van Mansvelt geautoriseerd: „omme de Buerestraat, onlangs geopend sijnde voor de eerste reijse te doen bestraten tot Stadts kosten-omme voorts in dier voege tot laste van de gemelte gebuijren aldaer onderhouden te worden” (5). „Slechts weinig, doch voorname huizen, geven deze brede fraaie straat, waar veel levendigheid heerst een plaats onder de voornaamste straten der stad,” schrijft Van der Monde.

Op de hoek van de Kromme Nieuwe Gracht weten we het huis gebouwd door Gijsbert Tonisz: van Vianen, dan van mevrouw de weduwe Du Bois, dr. Nijpoort en twee huizen van jhr. Everard Meijster, waarvan het hoekhuis bewoond door hem zelf en tussen die twee in een stalgebouw met een poortje. (Ter plaatse staan nu de huizen no 1 en 1A.) Aan de overzijde op de hoek van achter Sint Pieter een koffiehuis en op de hoek van het Jansdam het huis van jhr. Van Bueren.

We willen onze gedachten nu alleen bepalen op het huis Keistraat 9, en zullen een volgend maal de lotgevallen van dit huis, aan de hand van de archiefstukken nagaan.

W. STOOKER.

BOEKAANKONDIGING.

A. J. M. Kunst, Van Sint Elisabeths-gasthuis tot Gereformeerd Burgerweeshuis 1485—1814. Utr. [1954], 333 blzz.

Ook meer dan een jaar na het verschijnen blijft het de moeite waard de aandacht

te vestigen op bovengenoemd proefschrift, op 12 Mei 1954 te Utrecht tegen de bedenkingen van de faculteit der rechtsgeleerdheid verdedigd.

Aan het St. Elisabeths-gasthuis herin-

nerd nog de Elisabethstraat; van het Gereformeerd Burgerweeshuis zal de volgende generatie geen weet meer hebben, nu de naam onder invloed van heden-daagse gevoeligheden veranderd is in Evert Zoudenbalchhuis.

Een groot heer in het Utrecht van de 15e eeuw, die Evert Zoudenbalch, tegelijk of achtereenvolgens heer van de Weerd, proost van het Kapittel van St. Servaas te Maastricht, heer van Urk en Emmeloord, proost van West-Friesland, thesaurier van het Domkapittel en ten slotte vice-domdeken, — een prelaat wie het carrière-maken in het bloed zat, dagelijks rijker door de cumulatie van zijn vele ambten en functies en met graag een vinger in de kerkelijke en stedelijke politiek. De schrijver van het proefschrift deed er goed aan, hem en zijn omgeving in het eerste hoofdstuk de lezer voor te stellen. Zijn stichting, het St. Elisabeths-gasthuis kreeg daardoor de nodige achtergrond van tijd en plaatselijke en persoonlijke omstandigheden.

Domthesaurier Evert Zoudenbalch dan deed in 1485, zegt Heda, op de hoek van Achter Clarenburg en het St. Catharijneveld (het tegenwoordige Vreeburg) een gasthuis, d.i. in dit geval een weeshuis bouwen (constructum est), gewijd aan de om haar vrome Heftadigheid vereerde landgravin van Thüringen, St. Elisabeth. Dat was bepaald een moderne gedachte: in de lange reeks middeleeuwse stichtingen voor armen, zieken, zwervers, gebrekkigen van allerlei aard ontbraken te huizen voor wezen en andere verlaten kinderen. Daarin te Utrecht als eerste voorzien te hebben strekt heer Zoudenbalch tot eer.

Practische overwegingen deden de stichter zich verzekeren van een privilegebrief van de pastoors van de Buurkerk (de parochie waarin het gasthuis kwam te liggen) en de goedkeuring van het stadsbestuur, de eerste van 1488, de tweede van 1489. De schr. houdt het er blijkbaar voor, dat Heda terecht 1485 als bouwjaar vermeldt. Immers hij vraagt zich af (blz. 31), waarom het drie jaren duurde vóór het eerste, voor het gasthuis belangrijk geschrift, het privilege van de Buurkerk-pastoors, werd afgegeven. Wel weidt hij dan uit over de wenselijkheid om met die pastoors een regeling te treffen, maar een rechtstreeks antwoord op de vraag heb ik niet gevonden.

De eigenlijke stichtingsbrief dateert merkwaardigerwijze eerst van 1491. Commentaar op de onderscheidene bepalingen daarvan vormt de materie van een groot deel van hoofdstuk II. Ook in de formulering van de brief klonk een „modern” geluid, nu in juridische zin, n.l., dat alle elementen, die recente uitspraken van de Hoge Raad nodig achten om van een „stichting” te kunnen spreken, hier reeds aanwezig waren.

In het volgend hoofdstuk gaat de schr. de ontwikkeling van het weeshuis na, vooreerst van de stichting tot de reformatie (1580), toen het naar het Regulierenklooster aan de Oudegracht (het tegenwoordige N.V.-huls) werd overgeplaatst en de goederen van dat geseculariseerde convent kreeg toegewezen, vervolgens sedert de reformatie tot het einde der 18e eeuw en tenslotte van dat tijdperk tot 1814.

Het is de moeite waard dat hele verloop in het proefschrift van de heer Kunst te volgen. De historische gebeurtenissen en de waardering van rechtstoestand van de stichting in deze tijdperken worden, naar ik meen, op gelukkige wijze gecombineerd en verduidelijkt. Zowel de alleen maar historisch ingestelde lezer als de jurist zullen het boek met genoegen ter hand nemen en bestuderen. Zij zullen dan tevens niet nalaten ook aan het vierde hoofdstuk, waarin de invloed van de drie behandelde eeuwen op uitvoering en beoordeling der afzonderlijke bepalingen van de stichtingsbrief besproken wordt, hun aandacht te wijden.

Aan het slot van deze aankondiging mag recensent misschien nog de opmerking maken, dat schr. meedoet aan de steeds meer om zich heengrijpende titulomanie. (We zijn zelfs zo ver „gevorderd”, dat men tegenwoordig wordt aangesproken of begroet met titel en achternaam). Van het goede gebruik om in wetenschappelijke publicaties de tituluur der aangehaalde schrijvers in literatuuropgave en noten weg te laten, wijkt het besproken proefschrift herhaaldelijk af. v. C.

Titia J. Geest, Madame de Charrière, een leven uit de 18de eeuw. Assen 1955, 121 blz. met portret. (Prijs ing. f 3,90, geb. f 5,25).

Zelfs als Belle van Zuylen is Madame de Charrière in Nederland weinig bekend; een paar tijdschriftartikelen zijn de enige bewijzen van belangstelling. In het bui-

tenland daarentegen bestaat een uitgebreide literatuur over deze merkwaardige vrouw en is haar uitgebreide correspondentie reeds voor een belangrijk deel uitgegeven.

De vaderlandse lacune is thans iets verkleind door het boek van dr. Titia J. Geest, die daarmee niet voor het eerst een vrouwenfiguur als onderwerp van haar publicaties koos.

Het is geen eigenlijke biografie, het is eerder een poging om aan de hand van haar levensloop; haar brieven, haar overige literaire werkzaamheid een indruk te geven, een beeld op te bouwen van deze vrouw uit de 2e helft der 18e eeuw, die in 1740 geboren dochter van Diederik Jacob Tuyt van Serooskerken, heer van Zuylen en Westbroek en president van de Ridderschap in de provincie Utrecht. Als meisje reeds in intelligentie uitstekend boven haar omgeving zonder een blauwkous te zijn, een beetje sceptisch van aanleg, behept met een passie voor brieven schrijven, franse brieven natuurlijk, even voortreffelijk gestyleerd als

openhartig, helemaal uit de toon vallend van de utrechtse levensstijl van haar tijd, het ancien régime met al zijn kraakdroge conventies en zijn door Deugd en Rede bepaalde geestelijke sfeer. In 1771 trouwt zij met de rustige monsieur de Charrière, een Frans-Zwitsers, en volgt hem naar Neuchâtel, waar het verdere deel van haar leven zich grotendeels afspeelt, gevuld met letterkundige en muzikale arbeid, vriendenrelaties en brieven, altijd maar brieven schrijven. Als zij in 1805 overlijdt, is zij wat teleurgesteld: ook daarin kind van de 18e eeuw, die, rationalistisch als zij was, in een zekere disharmonie tussen hart en verstand geestelijk doodliep.

Het slot Zuylen, sinds enige jaren als museum toegankelijk, bergt nog tal van herinneringen aan Belle van Zuylen. Een bijzonder fraai, ook in deze publicatie opgenomen portret toont de bezoeker een misschien niet mooie, maar toch boeiende jonge vrouw, intelligent, met een ondeugend trekje om de gevoelige mond. v. C.

KLEINE MEDEDELINGEN.

Rijnsburg jubileerde in 1835. Bladerend in een oud tijdschrift („De Godsdienst-vriend”, 35e jrg. 1835, pag. 216) vond ik de volgende merkwaardige beschrijving:

Waarde Vriend! Steeds genegen zijnde aan UEd. na enige afwezigheid mede te deelen wat mij op reis wedervoer, welke natuur- of kunstbeschouwingen mij troffen, of welke ontmoetingen of gebeurtenissen indruk op mijnen geest hadden gemaakt, zo wil ik UEd thans met betrekking tot het laatste eenig verslag doen omtrent het volgende:

Mij op den 1en Augustus 1.1. te Utrecht bevindende, hoorde ik veel spreken omtrent een jubelfeest, dat te Rijnsburg stond gevierd te worden, welke zaak mij uitlokkend genoeg voorkwam, om bij te wonen, te meer wijl ik sedert verscheidene jaren die streek niet bezocht had.

Het was met de meeste voldoening dat ik over de aanzienlijke dorpen De Bilt en Zeist reizende, overal welvaart opmerkte, doch buitengewoon was mijn verrassing op de weg van Zeist tot Rijnsburg, hoe deze door mij vroeger gekende dorre heide en zanderige weg, in een aangenaam verlustingsoord is herschapen, hoe

dit kwartier door fraaije, ja kostbare landhuizen en partijen lings en rechts van den schoonen straatweg afwisselende, waarlijk aan den reiziger een ruim veld van verlustiging aanbiedt.

Deze geheele herschepping sedert de stichting van het dorp Rijnsburg, nu zesentwintig jaren geleden gesticht levert waarlijk veel stof tot bespiegeling op. De laatst genoemde plaats dan ook het eigenlijke doel mijner reis, binnenkomen, viel mij terstond in het oog, hoe het dorp, sedert de weinige jaren van deszelfs bestaan, reeds aanzienlijk in den omvang is uitgebreid en dat de zichtbare bedrijvigheid der ingezetenen, welke, zoo ik vernam, tot een aanzienlijk getal zijn toegenomen, genoeg en tevredenheid op ieders gelaat te kennen gaf.

Het gemoed der bevolking was bovendien meerendeels in eene gelukkige en godsdienstige stemming, daar zij, die zich als eerste bewoners in dit nieuw dorp hadden gevestigd, thans het vijftiengjarige bestaan van het kerkgebouw zouden vieren; geheel het dorp was door vlaggen, festonnen en guirlandes versierd — de kerk — de huizen Rijnsburg en in-

zonderheid dat van den heer Kobus muntte daarbij uit.

Het vijftiengjarige jubelfeest der kerkwijding op den 3 Augustus gevierd wordende, namen de godsdienstplegtigheden ten half tien ure een aanvang. Monseigneur Antonucci, Vice-superior der Nederlandsche zending, met zijn secretaris den Eerwaarden heer J. Mesker, daartoe uit 's Hage overgekomen, werd aan den ingang der kerk door de verdere geestelijkheid ingehaald en naar het bid-gestoelte voor het H. Altaar geleid, onder het zingen van den „Veni Creator”, vervolgens begon de Hoogdienst. Zijn Hoogeerw. celebreerde, geassisteerd door den Hoog Eerw. heer Vermeulen, Aarts-priester van Utrecht, den WelEerw. heer Zoon, Pastoor van Bunnik, Mesker en Kortland, Pastoor van Reijnsburg; terwijl de Eerw. heer Noots, eerste Herder van Reijnsburg en thans als zodanig in de kerk in de Heerenstraat te Utrecht geplaatst, de functie van Ceremoniarus vervulde. — De koristen van laatstgenoemde kerk, die de opvoering der musicale Mis welwillend hadden op zich genomen voerden deze op treffende wijze uit, en stemden door instrumentaal en maatgezag de gemoederen tot waardige gedachten en maakten hun voor verhevene indruk-selen meer en meer vatbaar.

Na het Evangelie beklom de WelEerw. Heer Pauls, Pastoor te Gouda den kansel en hield eene voortreffelijke leerrede naar aanleiding van Psalm 121 tweede gedeelte van het eerste vers: „Wij zullen in het huis des Heeren gaan”, met zeer rijke toepassingen op het feest voor dezen dag, en opwekking der gemeente tot dankbaarheid en godsdienstigheid eindigde zijn WelEerw. met s' Hemels zegeningen af te smeeken, zoo voor kerkelijke als wereldlijke overheden, inzonderheid over de belangrijkste feestgenoot, de vrouwe van Reijnsburg, stichteres der kerk, aan welke ongetwijfeld deze dag gewichtige herinneringen zal hebben opgeleverd, daar haar zoo weldadige echtgenoot, medestichter met hare beide kinderen, sedert het stichtingsfeest reeds de eeuwigheid zijn ingegaan.

Na deze redevoering werd de Mis vervolgd en met het „Te Deum Laudamus” gesloten, en hebben zich de hooge feestgenooten met de geestelijkheid vervolgens naar het kasteel¹⁾ Reijnsburg be-

geven en den dag wijders in gepaste vreugde doorgebracht.

Men kan in waarheid zeggen, dat dit feest door alle met stichting is bijgevoond en aan hetzelfde zeer broederlijk, zoowel door Protestanten als Catholijken is deelgenomen.

Als eene bijzonderheid verdient eindelijk nog te worden vermeld, dat de vrouwe van Reijnsburg, na de plegtigheid werd verrast door een bezoek van een paar echtelingen²⁾ wier huwelijk het eerste in de nieuwe kerk was voltrokken en die thans met hun kroost de zilveren bruiloft vieren. Deze dag werd geëindigd met eene generale illuminatie.

Mij voorbehoudende de verdere bijzonderheden op mijne reis aangeteekend, Uw Ed nader aan te bieden, verblijf ik inmiddels als altoos

Uw Ed Dienaar en Vriend
N. N.

R.... den 10 September 1835.

Waar hierboven door een tijdgenoot de indrukken, welke hij kreeg, direct zijn opgetekend, geeft deze beschrijving ons, na honderd twintig jaar, wel een interessante kijk op de toenmalige situatie. Het leek me dan ook wel van enig belang dit stukje proza onder uw aandacht te brengen.

WIM HARZING

¹⁾ Dit is natuurlijk „Sparrendaal” waar mevrouw Van Oosthuysen toen woonde. Het kasteel Rijnsburg was in pl.m. 1800 reeds afgebroken.

²⁾ Theodorus van Beek en Maria Popelendam (parochie-archief).

Afscheid van Tivoli. In het dagblad Trouw van 22 Juni 1955 herinnerde de heer R. Hagoort er aan dat de op die dag gehouden deputatenvergadering der A.R. partij de laatste bijeenkomst was, die in het oude gebouw Tivoli werd gehouden, alvorens dit onder de slopershamer komt.

De heer Hagoort wees er op, dat de A.R. partij sedert 1897 in elk verkiezingsjaar — in totaal zeker twintig keer — haar afgevaardigden hier bijeenbracht, zodat deze organisatie wel oude banden met het gebouw had.

Het heeft ook zelf een bewogen historie. De schrijver in Trouw vervolgt dan: „Tivoli” — het is een utrechts begrip. Maar dat velen in het land iets „doet” omdat zij er grote dingen beleefden.

Het „lustpark Tivoli“, genoemd naar het ontspanningsoord, dat (ook) ten oosten van Rome lag, werd beschreven als „nergens een plaats zo vriendelijk en rustig als het lustpark Tivoli, waarvan men zou kunnen zeggen, dat het de naam verdient van „weeldeparadijs“.

De zoölogische sociëteit van prof. Van Lidth de Jeude was er gevestigd en scheen zelfs een ogenblik te zullen uitgroeien tot een artis. Maar dat bleek niet mogelijk.

Wel was er belangstelling voor een sociëteitsgebouw. Het kleine, van prof. Van Lidth de Jeude werd vervangen door een groot, een echte „buitensociëteit“.

Utrecht volgde daarmee de mode van die dagen. Aan de rand van steden — en Tivoli lag aan de rand van Utrecht — bouwde men in die tijd een „buitensociëteit“. Men vindt ze nog in Kampen, Zutphen, Zwolle.

Amsterdam had het voorbeeld gegeven. Daar had dr Sarphati, naar het voorbeeld van het Crystal Palace in Londen zijn „Paleis voor Volksvlijt“ gebouwd, dat, evenals zijn voorbeeld, in de twintiger jaren door brand zou worden verwoest. Rotterdam had zijn „Doelen“.

Die gebouwen hadden allen iets gemeen: het gebruik van ijzeren gietwerk. Zelfs in het huidige Tivoli zijn er, na al de restauraties nog voorbeelden van te vinden.

Architect N. J. Kampersdijk maakte een ontwerp en aannemer Verheul bouwde (voor f 48.620,— buiten de ijzeren kap) een gebouw, waarover de toenmalige utrechtse pers niet genoeg lof kon zingen. Het was een grote dag, toen 2 October 1871 de zaal in gebruik genomen werd.

Maar zo groots als het leek, bleef het niet, ondanks de sierlijke luthof er om heen en 6 Juli 1880 kwam 't geheel in publieke veiling. Een commissie, die zich gevormd had, kocht gebouw en tuin voor f 160.150,— en exploiteerde het als N.V. tot exploitatie van Tivoli.

In die vorm is de exploitatie voortgezet tot 1929. Toen waren er financiële moeilijkheden. Om die op te lossen, zou de tuin verkocht worden. Hij werd de gemeente aangeboden. Maar de toenmalige financiële verhoudingen lieten, naar men

meende, bij de financiële zelfstandigheid der gemeente de aankoop niet toe.

Zo werd de tuin verkocht en bebouwd. Het gebouw bleef. Het werd grondig gerestaureerd. Dat lieten de f 342.500,— die men ontvangen had, wel toe.

In de jaren die volgden, kwam opnieuw het verval. Nu was er geen mogelijkheid meer, om uit eigen middelen iets te doen. Het enige, dat redding kon bieden, was aankoop door de gemeente. Wat dan ook in 1951 geschiedde.

Universiteitsmuseum. Nog te weinigen kennen het Universiteitsmuseum, Trans 8 te Utrecht. Ziehier wat momenteel in dit museum geëxposeerd is.

Kamer A: Nieuwe aanwinsten; enige herinneringen aan de universiteit in vroeger jaren.

Kamer B: Zeldzaamheden en curiosa op instrumenteel gebied.

Kamer C: Studentenleven; een greep uit de penningcollectie van het museum.

Kamer D: Penningen betreffende medische hoogleraren en oude, voornamelijk chirurgische, instrumenten.

Kamer E: Wapen en zegel der universiteit. Portaal boven: Studentencompagnie 1830—1831.

Grote Zaal: Verzameling instrumenten, afgebeeld in de werken van Van Musschenbroek en 's Gravesande, benevens de microscopencollectie.

Veranderd t.o.v. het vorig jaar is de inrichting van de grote zaal en het tentoonstellen van de nieuwe aanwinsten op kamer A.

Het voornemen bestaat de exposities in de kamers A, C en D half Januari en die in B en Grote Zaal in Maart 1956 te wisselen.

Het museum is geopend elke werkdag van 14—17 uur, benevens op aanvraag.

Kerkrestauratie Soest. Monumentenzorg heeft aan de kerkvoogdij van de hervormde gemeente in Soest bericht, dat volgend jaar met de restauratie van de Oude kerk mag worden begonnen.

De kerk stamt uit de veertiende eeuw maar is, vooral inwendig, ernstig verminkt. De 46 meter hoge toren maakt deel uit van de serie utrechtse torens, waartoe ook Amerongen, Eemnes-Buiten, Houten en Nieuw-Loosdrecht behoren.

MAANDBLAD VAN „OUD-UTRECHT“

VEREENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

FEBRUARI
1956

ONDER REDACTIE VAN:
H. DE JONG

29e JAARGANG
N° 2

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: MAJELLAPARK 61, UTRECHT
Gironummer 575520 ten name van de Vereeniging „OUD-UTRECHT“

LEDENVERGADERING VAN OUD-UTRECHT

Het bestuur van de vereniging Oud-Utrecht roept de leden op tot bijwoning van de jaarlijkse ledenvergadering op vrijdagavond 24 februari a.s. om half acht in het Kunsthistorisch Instituut van de Rijksuniversiteit, Drift 25, Utrecht.

Agenda:

- 1 Openings.
- 2 Notulen van de jaarlijkse ledenvergadering van 18 februari 1955.
- 3 Jaarverslag van de secretaris over 1955.
- 4 Rekening en verantwoording van de penningmeester over 1955 met verslag van de kascommissie.
- 5 Verkiezing van bestuursleden wegens het periodiek aftreden van de heren mr. N. B. ten Bokkel Huinink en A. H. Doude van Troostwijk. Deze heren stellen zich herkiesbaar. Namen van eventuele andere kandidaten kunnen voor 24 februari schriftelijk worden opgegeven aan de voorzitter, Jaffastraat 27, Utrecht.
- 6 Bespreking plannen komend seizoen.
- 7 Mededelingen van het bestuur.
- 8 Rondvraag.
- 9 Sluiting te ongeveer half negen.

Na afloop van deze vergadering zal de heer dr. H. van der Linden een lezing houden over „De kolonisatie van de Hollands-Utrechtse laagvlakte gedurende de middeleeuwen“.

Namens het bestuur,

Ir. J. D. M. BARDET, voorzitter

Mr. N. B. TEN BOKKEL HUININK, secretaris